

Fatiha Suresi Tefsiri

YEDİ AYET YEDİ ŞAHSİYET

YASİN PİŞGİN

BİRİNCİ BÖLÜM
YEDİ AYET

Birinci Ayet

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

“Rahmân, Rahîm Olan Allah’ın Adıyla”

Müminle Kur’an arasındaki ilişki çok yönlü bir okuma ilişkisidir. Mümin Kur’an’ı diliyle okur ki bu kıraattir, aklıyla okur ki bu tefekkürdür. Sonra mümin Kur’an’ı kalbiyle okur, duygularını ona açar, onunla duygularını inşa eder ve Kur’an’ı uzuvlarıyla, davranışlarıyla okur ki bu da güzel ahlaktır, salih ameldir.

Allah (cc) Kur’an’ı okumaya başlamadan evvel istiaze çekmemizi emr-i ferman eylemişti ve “kovulmuş olan şeytanın şerrinden bana sığının” buyurmuştu. Şeytanın benliğimiz, aklımız, kalbimiz, duygumuz, düşüncelerimiz üzerindeki etkisini silme konusunda Allah’ın adını anmak ve O’nu zikretmek en etkili yollardan biridir. Bir önceki bölümde bundan bahsettik. Bundan sebep Allah’a iman edip O’na dayanan takva sahiplerine şeytandan bir iğva, bir vesvese geldiği zaman onlar hemen Allah’ı hatırlarlar.

Zikrullah nefsin ve şeytanın insan benliğine bulaştırdığı bütün hastalıklar için muhteşem bir şifadır. Bu sebeple Kur’an’da pek çok ayette Allah, kullarına kendisini çokça

zikretmelerini emretmiştir. O'nun (cc) adı ve rızası için yaşamak hayatımızın, bu dünyaya gönderilişimizin maksadıdır. Bu maksat adeta bir sinir ağı gibi hayatımızın tamamını kuşattığı gibi Kur'an'la ilişkimizi de belirler. Bundan dolayı Kur'an'da Tevbe suresi hariç bütün surelerin başında besmele vardır, bütün sureler Besmele ile başlar. Süleyman Çelebi hazretleri diyor ki:

“Allah adın zikredelim evvela
Vacib oldur cümle işte her kula
Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi asan eder Allah ona.
Allah adı olsa her işin önü
Herkiz ebter olmaya anın sonu
Her nefeste Allah adın de müdam
Allah adıyla olur her iş tamam”

Yani “Sen Allah'ın adını anmadan bir işe başlama. Yaptığın işin evveliyatında Allah'ın adını andığında, “Allah'ın adıyla” dediğinde işler hall-ü âsân olur, menzil-i maksuda vasıl olursun.” diyor.

Yine şairin dediği gibi;

“Onun adıyla olur cümle işlerimiz habire
Onun adıyla konur naaşımız kabire
Her ne var ise elimizde ondandır, onadır
İtibarımız, iltifatımız, daim ondan yanadır.”

Peygamber Efendimiz, “Yüce Allah'ı anarak başlanmayan her anlamlı söz veya iş, bereketsizdir/sonuçsuzdur.” buyuruyor. (İbn Hanbel, II, 360) Bütün hayırlı işler, besmele ile başlamıştır. İnen ilk ayet “Yaratan rabbinin adıyla oku” (Alak, 1) ifadesiyle Peygamber Efendimiz'e ve bütün müminlere, okumaya

Allah'ın adı ile başlamalarını emretmiştir. Hz. Süleyman'ın Sebe' kraliçesi Belkis'a yazdığı mektup da besmeleyle başlar. Peygamberimizin zamanın hükümdarlarına yazdığı mektuplar yine besmeleyle başlar. Hz. Nuh'un gemisinin yüzmesi ve demir atması da yine Allah'ın adıyladır. Geminin akışı Allah'ın adıyla, hayatın akışı da Allah'ın adıyla, olayların akışı Allah'ın adıyla, bizim doğumumuz, büyüyüp serpilmemiz, soluk alıp vermemiz, göğüs kafesimizin içinde kalbimizin atması Allah'ın adıyla, kâinatın deveranı Allah'ın adıyla, cemi cümle harekât ve sekenat O'nun adıyladır.

Bundan sebep Allah (cc) bize Kur'an'da, surelerin başında "Bismillahirrahmânirrahîm" dedirterek Rahmân ve Rahîm olan Zâtının adı ile yaşamamızı, O'nun adıyla adım atmamızı, O'nun adıyla yatmamızı, O'nun adıyla kalkmamızı öğütlüyor. Kur'an'ın ahlakıyla ahlaklanmış Efendimiz'in hayatına bakarsanız onun yemesinin, içmesinin, oturmasının, kalkmasının, binitine binmesinin, ondan inmesinin, uyumasının, uyanmasının, elbisesini giymesinin, elbisesini çıkarmasının, her faaliyetinin Allah'ın adıyla olduğunu görürüz. Peygamberimiz besmeleyi diline pelesenk etmiştir. Çünkü Peygamberimizin perspektifinde besmele her türlü iş için hayra açılan kapının anahtarıdır. Efendimiz besmeleyi kendi hayatında tatbik ettiği gibi ashabına da bunu önermiştir. Mesela bir hadisinde şöyle buyurur Efendimiz: "Biriniz yemek yiyeceği zaman 'Bismillah' (Allah'ın adıyla) desin. Eğer yemeğin başında besmele çekmeyi unutursa, 'Bismillâhi fi evvelihî ve âhirihî (Başında da sonunda da Allah'ın adıyla)' desin." (Tirmizî, Er'ime, 47) Yemek yerken besmele çekmek bu açıdan bakıldığında yemeğin bereketlenmesi ve yemek yiyen kimsenin doyuma ulaşmasında manevi bir rol oynar. Hz. Aişe annemiz Peygamberimizin bir gün altı

kişiyile yemek yediğinden bahsederken bir köylü Arap'ın geldiğini ve yemeği iki lokmada yiyip bitirdiğini anlattıktan sonra Efendimiz'in şöyle dediğini nakleder: “Şayet bu kimse besmele çekmiş olsaydı, bu yemek hepimize yetecekti.” (Tirmizi, Er'ime, 47) Yine başka bir hadisinde de Peygamberimiz yemek yedikleri halde doymamaktan şikâyet eden bazı kimsele-re yemeği toplu halde yemelerini ve Allah'ın adını anarak yemeğe başlamalarını, böylece yemeğin bereketleneceğini söyler. (Ebû Dâvûd, Er'ime, 14)

Allah'ın adını anmak ve her işe O'nun adıyla başlamak o kadar kapsayıcıdır ki Peygamberimiz bir kimseye evine girerken ve yemek yerken besmele çekmesini tavsiye etmiş ve bunun şeytandan korunmasına nasıl vesile olduğunu şöyle ifade etmiştir: “Bir kimse evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan (arkadaşlarına), ‘Burada sizin için geceleme (imkânı da) yok, akşam yemeği de yok.’ der. Eğer o kimse evine besmele çekmeden girerse şeytan (arkadaşlarına), ‘Burada geceleme (imkânınız) var.’ der. Bir de besmele çekmeden yemek yerse, şeytan o zaman (arkadaşlarına) ‘Geceleme ve akşam yemeği (yeme) imkânına kavuştunuz.’ der.” Peygamberimiz sahabeden Cabir'e (ra) de şu tavsiyede bulunmuştur: “(Evine girdiğin zaman) besmele çekerek kapını kapat. Çünkü şeytan (besmeleyle) kapanan bir kapıyı açamaz. Besmele çekerek lambanı söndür. Besmele çekerek, (enine koyacağın) bir tahta parçası ile de olsa kabını(n ağzını) ört. Yine besmele çekerek su kabını(n ağzını da) ört.” (Ebû Dâvûd, Eşribe, 22)

İslam alimleri diyorlar ki; “Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...” cümlesi özellikle tamamlanmamış bir ifadedir. Besmelede Arap dilindeki ifadesiyle mahzuf bir kelime vardır. Bu kelime, besmele hangi işten önce çekiliyor ise o

işi Allah'ın adıyla yapmaya delalet eder. Yani yemeğe başlamadan evvel besmele çekmek “Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla yiyorum.” demektir. Okumaya başlamadan evvel besmele çekmek “Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla okuyorum.” demektir. Böylece hangi hayırlı işin öncesinde besmele çekilmiş ise bismelenin başında hazfedilen fiil o yapılan iş üzerinden takdir edilir ve yapılan işin Allah (cc) adına gerçekleştirildiği ifade edilmiş olur.

Bismelenin “be” si üç manayı ifade eder. Birincisi “istiane” yani Allah'tan yardım talebidir. Yani siz “Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla” dediğiniz zaman Allah'tan yardım istiyorsunuz, hangi işin öncesinde besmele çekmişseniz o işte başarılı olabilmeniz için Allah'tan yardım talep ediyorsunuz, demektir. Bir çaba ortaya koyarken Allah'a dayanmak ve gerçek başarının ve bereketin O'nun yardımı sayesinde olduğunu bilmek özelde Peygamber Efendimiz'in genelde de bütün peygamberlerin değişmez düsturudur. Bundan dolayı Kur'an'da Hz. Şuayb'ın şöyle söylediği ifade edilir: “ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ” “Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir. Ben sadece O'na tevekkül ettim ve sadece O'na yöneliyorum.” (Hüd, 88) Yani bir işin öncesinde çekilen besmele o işin hayırla tamamlanması konusunda Allah'tan bir istimdat, bir yardım dilemedir.

Bismelenin “be” si bir de “maiyet” anlamına gelir. Maiyet “beraberlik” demektir. Bir insan yaptığı işten önce besmele çektiğinde Allah'ın kendisiyle birlikte olduğunu kendisine telkin eder; bu da insanda bir farkındalık oluşturur. Besmele Allah'ın bize şah damarımızdan bile daha yakın olduğunu yeniden fark ettirir. Allah'la birlikte olduğumuzu, O'nun maddi ve manevi, ruhi ve bedenî, görünen ve görünmeyen her türlü amelimize vakıf olduğunu insana öğütler besmele.

Besmelenin “be” sinin ifade ettiği bir mana daha vardır ki o da “hilafet” tir. Yani insan yeryüzüne Allah’ın halifesi olarak gönderilmiştir. Allah, insanı bu dünyaya maddi ve manevi bakımdan yeryüzünü kendi Zat-ı kibriyası adına mamur kılması için göndermiştir. İnsan halife-i rû-yi zemindir. Bu misyon imtihan hayatında insanın asla unutmaması gereken en büyük gerçeklerden biridir. Hayırlı her işin öncesinde çekilen besmele, insanın yaptığı işi Allah’ın adına, O’nun namına yaptığını ve insanın, ortaya koyduğu her amelinde bu misyonun, dünyaya gönderiliş gayesinin ve onu bu dünyaya gönderen yüce yaratıcısının farkında olduğunu gösterir. Besmele, varoluşumuzun anlam ve amacını bize her daim telkin eden bir kulluk deklarasyonudur.

Şurası bir gerçektir ki Allah (cc) ölümü ve hayatı hangimizin daha güzel amel edeceğini ortaya çıkartmak için yaratmıştır. İnsanın akil ve baliğ olduktan sonra ölene kadarki hayatı bütünüyle Allah’a kul olma amacı taşımalıdır. İnsan irili ufaklı, ruhi ve bedenî her amelinde Allah’ın rızasını gözetmeli, bu amaçtan kopmamalı ve her işin başlangıcında bu şuur içerisinde olmalıdır. Besmele haram olmayan ve içine haramın bulaşmadığı her işin öncesinde, bu işin Allah’ın rızası için yapıldığını tespit ve tayin anlamı taşır.

Derler ki insanın bütün yapıp etmeleri fiil ve amel olmak üzere ikiye ayrılır. Fiiller insanların ve diğer canlıların benzer şekilde yaptıkları birtakım aksiyonlardır. Mesela yemek, içmek, üremek, uyumak gibi pek çok fiil insanla diğer canlılar arasında benzer bir mahiyet taşır. Amel ise insanın iyi ya da kötü bir niyetle gerçekleştirdiği maksatlı işlerdir. Dolayısıyla amellerin salih olanları ve olmayanları vardır. Allah rızası ekseninde gerçekleştirdiği, var oluşunun anlam ve amacına katkı sağladığı ve ahirette ebedi mutluluğu elde etmek için

ortaya koyduğu bilinçli davranışlar amel-i salihdir. Başka bir deyişle bir fiili amel yapan temel husus ihlas ve samimiyettir. Yani bir insan yemek, içmek, giyinmek, dinlenmek ve uyumak gibi zorunlu bazı fiillerin öncesinde Allah'ın rızasını hedeflediğinde bu fiiller birer amele dolayısıyla da ibadete dönüşmüş olur. Bu fiillerin öncesinde Allah'ın rızasını inşa eden en önemli unsur besmeledir. Besmele çekilerek yapılan bir iş sıradan biyolojik bir zorunluluğa dayanıyor olsa bile besmele, o fiili bir amele dolayısıyla da bir ibadete dönüştürmüştür. Uyumadan önce besmele çeken kimse uyanana kadar ibadet halindedir; yemeden önce besmele çeken kimse doyana kadar ibadet halindedir; yürümeden önce besmele çeken kimse durana kadar ibadet halindedir. Besmele fiili amele dönüştürür. Bu da besmeleyle ilgili hatırdaki kalması gereken en önemli hakikatlerden birisidir.

“Bismillahirrahmânirrahîm”in “be”sini “Eûzübillahimi-neşşeytanirracim”de geçen “be” ile birlikte değerlendirdiğimizde; Kur'an'ı okumaya başlayan bir Müslüman'ın önüne işin başında iki tane be'nin çıktığını görüyoruz. Bu “be” harflerinin ilki istiazenin be'sidir. Bu “be”, şeytan da dahil olmak üzere içinde nefsin, hevâ-ü hevesin ve dünyanın her türlü süfliyatının bulunduğu Allah'ın rızasına aykırı her şeyden yani masivadan Allah'a, O'nun rızasına doğru bir aksiyonu ifade eder. Bu Allah'ın gayrısından Allah'a sığınmak demektir. Bismelenin “be”si ise Allah'tan, başka bir ifadeyle marifetullahtan bütün varlığa, hayatın tamamına doğru Allah (cc) rızasını merkeze alarak ortaya konulan bir hareketi ifade eder.

Kur'an; hayatı ve cemi cümle varlığı anlamlandırır. Hayatın anlamı ancak Kur'an ile idrak edilebilir. Onun için denmiştir ki hayatın anlamı Kur'an'ın içindedir. Kur'an'ın

anlamı besmelenin, besmelenin anlamı “be” harfinin, “be” harfinin anlamı da altındaki noktanın içinde gizlidir. Dolayısıyla bir Müslüman besmele çekerek Kur’an okumaya başladığında noktadan harfe, harften kelimeye, kelimedenden ayete, ayetten sureye, sureden kitaba, kitaptan hayata doğru yol alan bir akışın içinde bulur kendisini.

Biz Kur’an okumaya başladığımız zaman önce isti'aze, sonra besmele çekeriz. İsti'aze ile şeytanın şerrinden Allah'a sığınırız. Besmele ile de adeta bu sığınma talebini fiiliyata dönüştürürüz. Başka bir deyişle besmele çekmek en belalı düşmanımız şeytandan Allah'a sığınma tatbikatıdır. Ve bu boyutuyla besmele aslında isti'azenin devamı gibidir. Çünkü biz her besmele çektiğimizde Allah'la beraber olduğumuzu, yaptığımız işi Allah adına yaptığımızı ve yaptığımız işte şeytanın aklımızı, fikrimizi, istikametimizi bulandırmasına, benliğimize galebe çalmasına, bizi Allah'ın rızasının dışına çıkartmasına karşı Allah'tan yardım talep ediyoruz.

Besmele şeytana karşı bir aksiyondur, tavır alıştırmadır, müdahaledir ve şeytanla bir mücadeledir. Besmele şeytana karşı bir silahtır. Bundan sebep “Besmele görmüş şeytan gibi” tabiri vardır. Tabiat boşluk kaldırmaz, demiştik. Bundan sebep Müslümanın hayatında bir boşluğun, ölü bir noktanın olmaması gerekir. Müslüman bilmelidir ki gaflet ve dalalet ile ömründe boş bıraktığı her an ve her alan, şeytana bırakılmış bir sahadır, şeytanla yaptığı mücadelede kaybettiği bir cephe. Müslüman kendisini her an hak ile meşgul eden insan demektir. Müslüman bilir ki o kendini hak ile meşgul etmezse nefsi ve şeytanı onu batıl ile isyan ile nisyân ile tuğyan ile meşgul eder. Peygamberimizin “Allah'ım! Bir göz açıp kapayıncaya kadar beni nefsimin eline bırakma!”

duasında ne büyük hikmetler ve öğütler saklıdır. Allah bizi bu duanın sırrına eren bahtiyarların arasına dahil eylesin.

Maalesef bugün modern psikoloji şeytanı insanın benliğindeki, iç dünyasındaki ne idüğü belirsiz, şerre meyil kabiliyeti gibi psikolojik bir vakıa olarak tanımlayadursun, Kur'an şeytanın müstakil, manevi ve gerçek bir şahsiyet olduğunu açık bir şekilde gözler önüne seriyor. Ve bu varlık insan hakkında asla iyi düşünmüyor. İnsan hakkında kötü düşünüyor. İnsanı yenmek, onu varoluşunun amacından, yaratılış maksadından uzaklaştırmak istiyor. Ve biz Kur'an'ın başına oturduğumuz zaman bile onun şerrinden azade değiliz. Kur'an'ı okumaya başladığımız zaman şeytanın aklımızı ve gönlümüzü bulandırarak Kur'an'ı yanlış anlamamıza sebebiyet vermemesi için Kur'an'ı okurken bile onun şerrinden Allah'a sığınmaz gerekiyor. O zaman Kur'an'ı sağlıklı anlamak dediğimiz şey, Kur'an'ı okuyan ile Kuran'ı indirenin arasında kurulan bir iltica ve ittiba ilişkisi sonucu, Kur'an'ı indirenin yani Allah'ın, Kur'an'ı okuyana yani mümine, lütfettiği ilahi bir mazhariyettir. Dolayısıyla da Kuran'ı anlamak dediğimiz şey herhangi bir akli faaliyet değildir. Kur'an'ı doğru anlamak iman ister, irfan ister, insaf ister, iltica ister, ittiba ister, istiaze ister, besmele ister.

Ashab-ı Kiram diyorlar ki: Peygamber Efendimiz (sav) yatağına girdiğinde şöyle dermiş; "Allahümme bismike ahyâ" "Allah'ım senin adınla yaşarım" "ve bismike emût" "ve senin adınla ölürüm." (Buhârî, Deavât, 8; Müslim, Zikir, 59) Bizim doğumumuz, bizim yaşamımız Allah'ın adıyladır. Biz ezanı duymasak nevrimiz döner, biz Kur'an'ı dinlemezsek aşkımız söner, biz namaz kılmazsak yaşayamayız, ölürüz. Doğduğumuzda duyduğumuz ilk kelam Allah sözü olmalıdır. Bizim sağ kulağımıza ezan, sol kulağımıza kamet okunmuştur. Bize verilen

isim benliğimize kazınmadan evvel bizi yaratan Allah'ın ism-i şerifi benliğimize kazınmıştır.

Bizim hayatımızın başlangıcı Allah'ın adıyladır, bizim ölümümüz Allah'ın adıyladır. Şimdi bize bir Müslüman olarak sorsalar, deseler ki, ölmeden önce son bir şey söylemeye hakkın var, ne dersin? Biz “La ilahe illallah Muhammeden Resulullah” böyle deyip ölmeyi dileriz. Müslüman, hayatı boyunca bunun için dua eder. Bizim ölümümüz de Allah'ın adıyladır. Ve bizim kabre konuluşumuz bile, Allah'ın adıyladır. Peygamberimiz, vefat ettiklerinde ashabını kabre koyarken “Bismillahi ve ala milleti rasulullahi/Allah'ın adıyla ve Resulullah'ın dini üzere” der ve öyle defnedermiş. Allah kelamını anlayabilmeyi, O'nun adıyla yaşayabilmeyi, O'nun adıyla son nefesimizi verebilmeyi nasip eylesin.

Âmîn Yâ Muîn!